

Een melopee van geheugenflarden

HET GEHEUGEN VAN HET LICHAAM

Herinneren en vergeten: het is een steeds terugkerend thema in het werk van Marguerite Duras (1914-1996).

Marleen Baeten bespreekt *India Song* door het Zuidelijk Toneel en refereert daarbij aan enkele films en boeken van Marguerite Duras, de schilderijen van Luc Tuymans en de 'theatrale stemmeninstallaties' van Jean-Luc Ducourt.

De sensitieve leegte van Marguerite Duras

Een plafondventilator draait, maar met de traagheid van een nachtmerrie. (...) Iedereen kijkt naar het geluid van de regen. (*India Song*, regieaanwijzingen, p. 7 en 12)

Een enorme, traag draaiende plafondventilator beheerst de scène van *India Song*. Scenograaf Jan Versweyveld heeft weer een krachtig scènebeeld gecreëerd voor Het Zuidelijk Toneel. Verder maakt hij haast alleen gebruik van licht: aangloeiend uit het zwart van de herinnering, afwisselend rood (lijkverbrandingen), oranje (receptie in de ambassade), groen (park van de ambassade), blauw (de eilanden, het Prince of Waleshotel). Meestal is het licht getemperd, een beetje 'vuil', alsof de tijd er een filter overheen gelegd heeft. Soms spat de scène even open in een helder – 'gewelddadig' (Marguerite Duras) – licht. De reuzenventilator brandt zich niet alleen op je netvlies; hij prikkelt ook je oren en neus: er werden een 'geurverspreider' en geluidsboxen op gemonteerd. Al bij het betreden van de zaal komt de geur van bloemen en verrotting je tegemoet. 'Zwart', klinkt de stem van Dora Van der Groen vanuit geluidsversterkers. Snel en gelijkmatig, als een litanie, leest ze de vertellerstekst met regieaanwijzingen. De andere stemmen – eveneens op band opgenomen – waaien door de boxen op de ventilator af en aan, met de regelmaat – en onontkoombaarheid – van eb en vloed. Het trage draaien van de ventilator overspant de snelle maalstroom van de vertelstem, de af- en aanrollende stemmen van 'herinneraars' en 'herinnerden', omgevingsgeluiden en muzieklanken. Samen vormen ze een contrapuntisch geheel, een strak geordende basis voor een bezwerend ritueel van de herinnering.

Stem 1:
Is er een geur van bloemen...?
Stem 2:
Lepra.
(*India Song*, p. 11)

De voorstelling baadt in dezelfde broeierige sfeer als *The Sheltering Sky* (1949) van Paul Bowles en de verfilming ervan door Bernardo Bertolucci. Ook hier werd met een hypnotiserende sensitiviteit vorm gegeven aan de tot mislukking gedoemde zoektocht naar passie en inzicht van enkele blanke westerlingen in een warm, fascinerend en beklemmend land. Zowel in het licht van de opvoeringstraditie van Duras als in de voorstellingstraditie van Het Zuidelijk Toneel is deze *India Song* een merkwaardige voorstelling. In het voorwoord op zijn vertaling van *India Song* schrijft Ivo van Hove: 'Een voorstelling maken van *India Song* vergt de aanvaarding van een specifieke moeilijkheidsgraad. Duras' "modellen" doorlopen geen psychologisch parcours. (...) Een extra complicatie vormt het gebruik van stemmen. (...) Deze stemmen geven geen commentaar. Ze staan niet buiten het verhaal, maar midden in het verhaal. Wie ze zijn en waar ze zijn valt niet te achterhalen. (...) *India Song* is een tekst vol demonen. Deze moeten losgeweekt worden van de opvoeringstraditie die Duras ons opgedrongen heeft. Dat kan enkel als de voorstelling een sensitieve ervaring biedt; de toeschouwer kan niet denken, maar wordt gedwongen te ondergaan.'

Een sensitieve ervaring biedt *India Song* van Het Zuidelijk Toneel in elk geval. Geur, geluid en beeld: heel de voorstelling lang worden drie van de vijf zintuigen intens geprikkeld. 'Intens' moet letterlijk begrepen worden: geen wille-

keurige veelheid en bombast, maar een doelgerichte concentratie en gelaagdheid die de tekst van Marguerite Duras op het voorplan brengt. Stemmen dragen de voorstelling. Ondanks hun gelijkmatigheid in toon en ritme ademen ze 'sensualiteit' uit: ze zijn gevoelig en tastbaar. Dat de bandopname de stemmen niet steriel maakt is te danken aan Harry de Wit die elke stemopname vijf keer op elkaar 'legde', met een warme sonoriteit als resultaat. De jarenlange samenwerking van Ivo van Hove, Jan Versweyveld en Harry de Wit maakt een echt 'Gesamtkunstwerk' mogelijk. '*India Song* moet een happening zijn', schrijft Ivo van Hove in zijn inleiding op het tekstboek. 'De toeschouwers moeten het gevoel krijgen midden in *India Song* te zitten. Een ervaring die te vergelijken is met het luisteren naar muziek.' Daar is hij met zijn gezelschap wonderwel in geslaagd: *India Song* van Het Zuidelijk Toneel zou je evengoed een concert kunnen noemen, een concert met gewone en ongewone instrumenten – een piano maar ook een terracotta kruik waaruit Harry de Wit een hartslag-inde-aanrollende-golven te voorschijn tovert –, en waarin ook stemmen, lichamen, licht en zelfs een ventilator ingezet worden in termen van ritme, tonaliteit en samenklank.

Vóór *India Song* regisseerde Ivo van Hove *Romeo en Julia* (studie voor een verdrinkend lichaam) van Peter Verhelst bij 'zijn' Zuidelijk Toneel en *Lulu* van Alban Berg bij de Vlaamse Opera. Het was boeiend om zien hoe het basismateriaal van beide producties (tekst en compositie) de geroutineerde regisseur meer dan ooit hadden uitgedaagd om zijn grenzen te verleggen. Peter Verhelst herschiep Shakespeares klassieke drama in een hallucinant taal-